

ตึงพาราณสี(อำเภอตึงพระ จังหวัดสงขลาในปัจจุบัน) ทางฝั่งทะเล่าวไทย จากการเดินทางด้วยเส้นทางดังกล่าวก็เกิดมีชุมชนเล็ก ๆ ขึ้น และพัฒนาเป็นชุมชนบ้านตะโหมคในปัจจุบัน โดยมีร่องรอยทางโบราณคดีมีปรากฏหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ มีทำวัดเป็นชื่อทำน้ำของบ้านหัวช้างและถ้ำพระอยู่บริเวณเขาหัวช้าง ซึ่งเป็นทางผ่านของเส้นทางเดินนี้และเส้นทางสายนี้ก็ยังเป็นเส้นทางที่ชาวบ้านใช้เป็นเส้นทางเดินป่าล่าสัตว์และหาของป่า จากบ้านตะโหมคไปยังฝั่งตะวันตกของเทือกเขาบรรทัดจนถึงปัจจุบัน

ซึ่งจากคำานบอกล่าและแหล่งวรรณคดีที่ปรากฏน่าจะเชื่อได้ว่าตะโหมคเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานชุมชนมานานแล้วอย่างน้อยก็น่าจะเป็นช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น หลักฐานค้นพบ เช่น พระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ขนาดหน้าตัก 20 เซนติเมตร ศิลปะอุททอง ขุดพบในสระน้ำของวัดเหนือ (ร้าง) เป็นวัดอยู่ทางทิศใต้ของวัดตะโหมคห่างกันไม่มากนัก และมีวัดถ้ำพระเป็นวัดร้างตั้งอยู่ที่เขาพระบ้านหัวช้างตำบลตะโหมค ซึ่งติดกับเขาหลักไก่ และเขาเดินป่าเป็นวัดที่สร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐานในการแปลวัดเขียนบาง แก้วว่าเป็นวัดหนึ่ง ขึ้นกับคณะป่าแก้วหัวเมืองพัทลุง บริเวณมีถ้ำแห่งหนึ่งเรียกว่า ถ้ำหัวช้าง ปากถ้ำหันไปทางทิศใต้เดิมภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปั้นปางไสยาสน์หนึ่งองค์ขนาดความยาว 14 เมตร ฐานพระมีรูปช้างปูนปั้นโผล่แยกเจ็ดเชือกและมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย พระพุทธรูปไม้จำหลักอีกหลายองค์ แต่น่าเสียดายพระพุทธรูปเหล่านี้ได้ถูกทำลายไปหมดแล้วราว ๆ พ.ศ.2484 นอกจากนี้ ได้มีการพบขวานหินขัดหรือขวานหินทุบเปลือกไม้เพื่อนำมาทอผ้าโดยพบที่โหล๊ะจันกระ ตำบลตะโหมค

ประวัติความเป็นมา คำว่า “ตะโหมค” จากข้อมูลคำบอกเล่าสันนิษฐานได้ว่า ตะโหมค มาจาก 2 แนวทาง คือ

1. มาจากคำว่า “ตระ” ตระเป็นชื่อของช่องเขา ซึ่งเป็นเส้นทางโบราณที่ใช้เดินทางจากอำเภอปะเหลียนข้ามเทือกเขาบรรทัด โดยผ่านช่องเขาตระและออกสู่ช่องเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมค
2. มาจากคำว่า “โต๊ะหมุด” จากคำบอกเล่าของท่านผู้เล่าว่า ผู้ที่เข้ามาตั้งฐานครั้งแรกเป็นคนไทยมุสลิม เพราะปรากฏหลักฐานหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเชื้อชาวไทยมุสลิม เช่น นาปะเจ๊ะ (ที่ตั้งของโรงเรียนวัดตะโหมคปัจจุบัน) และหัวทุ่งแขก เป็นต้น คำว่า

“ตะโหมค” ก็เรียกที่ชนจาก โตะหมุด ซึ่งเป็นผู้นำชาวไทยมุสลิมคนแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในตะโหมค

1.2 ที่ตั้ง - อาณาเขต

พื้นที่ตำบลตะโหมค มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ จดเขตอำเภอกงหรา อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ จดเขตอำเภอบ้านดอน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก จดเขตอำเภอบางแก้ว อำเภอบ้านดอน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันตก จดเขตอำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง อำเภอดงเรู จังหวัดสตูล โดยมีเทือกเขาบรรทัดเป็นแนวแบ่งเขต

2.2 ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

ชุมชนตะโหมคตั้งอยู่เชิงเขาบรรทัดทางทิศตะวันออก บริเวณที่ตั้งของชุมชนเป็นที่ราบ เหมาะสำหรับการทำนาข้าว รอบนอกออกไปเป็นที่ทำสวนมีลำคลองไหลผ่าน 4 สาย คือ คลองตะโหมค คลองกง คลองหัวช้างและคลองโหล๊ะจันกระ ลำคลองเหล่านี้คั่นน้ำลำธารอยู่ที่เทือกเขาบรรทัด การตั้งบ้านเรือนจะอยู่กันเป็นกลุ่มบ้าน เรียกบ้านที่อยู่นั้นว่าบ้านโน บ้านนอก บ้านปากพอดิ และบ้านที่อยู่ออกไปเป็นบ้านหัวช้าง บ้านโหล๊ะจันกระ ต่อมาเกิดกลุ่มบ้านที่เกิดขึ้นในชุมชนอีก มีบ้านควนอินนอโม บ้านปลักปอม บ้านคลองนุ้ย บ้านควน และบ้านเหมืองตะกั่ว

พื้นที่ของชุมชนบ้านตะโหมคในปัจจุบันมีบริเวณครอบคลุมอำเภอตะโหมค ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 165,162.32 ไร่ โดยแบ่งพื้นที่เป็นที่ราบ 109,717.33 ไร่ ภูเขา 55,444.99 ไร่ สามารถแบ่งพื้นที่ในแต่ละตำบลได้คือ

ตำบลแม่ขรี เนื้อที่ประมาณ 22,566.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.65

ตำบลตะโหมค เนื้อที่ประมาณ 110,405.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 66.85

ตำบลคลองใหญ่ เนื้อที่ประมาณ 32,200.23 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.50

3. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

3.1 ประชากร

ตามสถิติทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 25 มีนาคม 2545 และจากการสำรวจข้อมูล จปฐ. ปี 2545 มีประชากรทั้งสิ้น 8,441 คน แยกเป็นชาย 4,082 หญิง 4,359 คน จำนวน 1,898 หลังคาเรือน

3.2 เส้นทางคมนาคม การติดต่อกับภายนอก

การเดินทางสมัยก่อนต้องเดินทางเท้าระยะหลายกิโลเมตรและหากเดินทางไปพัทลุงจะต้องเดินทางไปขึ้นรถไฟที่สถานีรถไฟบางแก้ว พักค้างคืนที่บางแก้ว 1 คืน รุ่งเช้าจึงขึ้นรถไฟไปพัทลุง การเดินทางต้องเดินทางผ่านท้องทุ่งและจะต้องเอาข้าวห่อไปกินระหว่างทาง เพราะไม่มีร้านค้า ในสมัยนั้น ๑ ตลาดบางแก้วเป็นตลาดหลักในการขายสินค้า การขนส่งสินค้าโดยจะใช้ควายลากเกวียน ลากหอนวน หรือใช้คนแบกหาม หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการตัดถนนสายพัทลุง - หาดใหญ่ เรียกว่า ถนนสายยุทธศาสตร์ ผ่านตลาดแม่ขรี ขณะนั้นเป็นท้องทุ่งมีบ้านสวนไม่กี่หลัง แต่เนื่องจากบ้านแม่ขรีมีลักษณะที่ตั้งเป็นจุดศูนย์กลางระหว่างชุมชนตะโหนดและตลาดบางแก้ว และเป็นทางผ่านของถนนสายพัทลุง - หาดใหญ่ ปี พ.ศ.2499 ท่านพระครูอุทิสกิจจาทรและกำนันสวิง ชนะสิทธิ์ ซึ่งเป็นกำนันตำบลตะโหนด ในสมัยนั้นร่วมกับพี่น้องชาวตะโหนดได้เริ่มตัดถนนจากตะโหนดสู่แม่ขรี ถนนบางจุดจะมีการเปลี่ยนจากเส้นทางเดิมเป็นเส้นทางใหม่ ฉะนั้นการเดินทางในการส่งสินค้าออกสู่ตลาดหรือการติดต่อคมนาคมด้านต่าง ๆ จึงสะดวกสบายขึ้น โดยในช่วงแรกเป็นถนนดิน มีรถจักรยานยนต์รับจ้าง ต่อมาได้ปรับปรุงเป็นถนนลูกรัง จึงมีรถยนต์วิ่ง อุปสรรคในการเดินทางในช่วงฤดูฝน รถไม่สามารถวิ่งได้ ส่วนฤดูแล้งจะมีฝุ่นละอองมาก ต่อมาก็มีการลาดยางทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้น

3.3 การศึกษา

การศึกษาในระบบ

การศึกษาในสมัยนั้นยังไม่มีโรงเรียน วัดจึงเป็นสถานที่ให้การศึกษา โดยพระเป็นผู้สอนหนังสือและในปี พ.ศ.2464 ทางราชการได้เปิดโรงเรียนประชาบาลขึ้น ที่ตะโหนด โดยใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นสถานที่เรียน ครูคนแรกคือนายล้อม ชนะสิทธิ์

ในปี พ.ศ.2496 ได้มีงบประมาณอาคารเรียนหลังใหม่ เพราะศาลาการเปรียญได้ชำรุดทรุดโทรมมาก แต่เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับมีน้อย ทางวัดจึงเข้าไปช่วยดำเนินการจนกระทั่งสำเร็จ อาคารเรียนหลังใหม่ให้ชื่อว่า "โรงเรียนตะโหมค" (หมุนคณาสูตรณ์) ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในที่ดินของวัด ทำการสอนจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีท่านเจ้าอาวาสเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ ต่อมาจำนวนนักเรียนมากขึ้น และนักเรียนมีความต้องการเรียนต่อในระดับสูงขึ้น จึงไม่สามารถออกไปเรียนข้างนอกได้ เพราะไม่สะดวกในการเดินทาง พ.ศ.2531 ได้มีการขยายชั้นเรียนจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 โดยใช้ศาลาการเปรียญของวัดตะโหมคเป็นสถานที่เรียน ในปี พ.ศ.2514 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณสร้างอาคารเรียนสำหรับตำบลตะโหมค 1 หลังและสร้างในปีถัดมา โดยได้แลกเปลี่ยนพื้นที่กันระหว่างที่ธรณีสงฆ์กับที่ดินของนายจัด ฤทธิเดช ซึ่งติดอยู่กับที่ดินวัดตะโหมคทางทิศตะวันตกแล้วได้ออกเป็นพระราชบัญญัติสำเร็จในปี พ.ศ.2516 นอกจากนี้ ประชาชนในชุมชนได้บริจาคที่ดิน สำหรับสร้างหอประชุม โดยได้รับการบริจาคจากนายอ่อง - นายเจริญไชยไชธา ปัจจุบันเปิดทำการสอนระดับอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีผู้บริหารจำนวน 15 คน คือ นายล้อม ชนะสิทธิ์, นายสุข วรกาญจน์, นายแดง อรุณรัตน์, นายแคว้นวรรณรัตน์, นายแป้น ยิ่งคำนุ่น, นายเทศน์ ศรีสุวรรณ, นายช่วง รอดรัตน์, นายประดิษฐ์ ชนะสิทธิ์, นายเที่ยง อักษรทอง, นายอ้อม แบนเพชร, นายอนันต์ ณ พัทลุง และปัจจุบันนายสุจินต์ เพชรสังข์

ในปี พ.ศ.2522 ท่านพระครูอุทิศกิจจาทร กำนันเกลียว ขนิษฐทรวงศ์ และพี่น้องชาวบ้านตะโหมค ได้ร่วมกันตั้งโรงเรียนประชาบำรุงขึ้น เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลตะโหมค ตั้งกัศกรมสามัญศึกษา โดยได้รับการบริจาคที่ดินจากนายเคลื่อนเพชรหนู และลูก ๆ และนายไชย พลเพชร และลูก ๆ รวมเนื้อที่ประมาณ 38 ไร่ 1 งาน 83 ตารางวา ปัจจุบันได้เปิดทำการสอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีผู้บริหารจำนวน 4 คน คือ นายประมาณ ปรีชาติวงศ์, นายมาโนชญ์ บัวแก้ว, นายสุภชัย ชนะสงคราม และนายสว่าง รวมจินดา

3.4 วัฒนธรรมและประเพณี

มรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในชุมชนตะโหมค นับเป็นสิ่งที่มีความค่าที่คนรุ่นหลังได้สืบค้นและสืบทอดความเป็นมาของชุมชนตะโหมค วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตะโหมคที่ยังดำรงรักษาไว้ มีดังนี้

1. แหล่งโบราณคดี
2. ขนบธรรมเนียมประเพณี
3. ภาษาและวรรณกรรม

แหล่งโบราณคดี

1. วัดถ้ำหัวช้าง เป็นวัดร้างตั้งอยู่ภายใต้ถ้ำที่เขาวัดบ้านหัวช้าง ตำบลตะโหมค เป็นวัดที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา ปรากฏหลักฐานในเพลาวัดเขียนบางแก้ว ว่าเป็นวัดที่ขึ้นกับคณะป่าแก้วหัวเมือง จังหวัดพัทลุง ภายในถ้ำมีร่องรอยพระพุทธรูปหลายองค์ แต่เป็นที่น่าเสียดายพระพุทธรูปเหล่านั้นได้ถูกทำลายไปเกือบหมดสิ้น

2. หลุมฝังศพ ได้ะละหมาด ตั้งอยู่บนเนินควนเส้นทางเข้าออกหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 ตำบลตะโหมค เป็นสถานที่ฝังศพของบรรพบุรุษของชาวตะโหมคทั้งไทยและพุทธและไทยอิสลาม ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ประชาชนทั้งไทยพุทธและไทยอิสลามจะไปทำบุญร่วมกันทั้งทุกปี

3. พระหมัด เป็นพระพุทธรูปสำริดศิลปะพม่า ขนาดหน้าตักกว้าง 45 เซนติเมตร คำนานเล่าว่า เป็นพระพุทธรูปที่อดีตเจ้าอาวาสพระอธิการช่วย อินทรโร นำมาจากประเทศพม่าแต่ฐานมีคำจารึกด้วยตัวอักษรไทย (ซึ่งน่าจะจารึกขึ้นภายหลัง) ว่า “พระคุณเจรสร้างรูปพระปฏิมากรศักราชล่วง 2443 ปี” อ่านได้ความว่า “พระคุณเจรสร้างรูปพระปฏิมากรศักราชล่วง 2443 ปี” ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่ศาลาการเปรียญวัดตะโหมค

4. พระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยสำริด ขนาดหน้าตักกว้าง 67 เซนติเมตร สูง 103 เซนติเมตร มีคำจารึกด้วยอักษรไทยว่า “พระสมุทรป่าน อุปัชฌาย์ พร้อมด้วยอุบาสิก อุบาสิกา สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2481” เมื่อก่อนเป็นพระประธานอยู่ในพระอุโบสถหลังเก่าของวัดตะโหมคปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถหลังใหม่ของวัดตะโหมค

5. พระพุทธรูปสำริดศิลปะอู๋ทอง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 20 เซนติเมตร ขุดพบในวัดเหนือ(ร้าง) เป็นพระพุทธรูปที่มีความเก่าแก่และงดงามมากที่สุดของชุมชนตะโหมค ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่กุฏิเจ้าอาวาสวัดตะโหมค

ขนบธรรมเนียมประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณีหลากหลายอย่างของชุมชนตะโหมคก็เหมือนกับชาวใต้ทั้งหลาย แต่ที่แตกต่างและมีลักษณะเด่นกว่าที่อื่น ๆ คือ เทศกาลสงกรานต์หรือที่เรียกว่า "วันว่าง"

วันว่าง วันที่ 13 - 17 เมษายนของทุกปี เป็นช่วงเวลาแห่งความสนุกสนาน เพราะเมื่อก่อนถือเป็นการฉลองชัยศักราชใหม่และเป็นช่วงเวลาที่ลูกหลานร่วมกันทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษด้วย นอกจากนี้ ทุกคนจะทำตัวให้ว่างจากงานการต่าง ๆ งานภาระที่เคยทำมาก็จะหยุดทำในช่วงนี้ โดยการเตรียมเสื้อผ้าใหม่และอื่นๆ ที่จำเป็นเอาไว้ล่วงหน้า พอถึงเทศกาลมีการนำวัวมาชนกันที่กลางนา มีการเล่นการพนันกันในวัด เช่น กลีอกแกล็ก(ไฮโล) ปั่นแปะ ยิงบ้ำ ฟิดอีโลก แด่ในภายหลังเมื่อประมาณ 40 กว่าปีมานี้ ได้ห้ามเล่นการพนันในวัดอย่างเด็ดขาด แต่ยังมีการลักลอบเล่นกันตามบ้านบ้าง ในหมู่คนส่วนน้อย ส่วนการทำบุญก็เริ่มทำกันตั้งแต่วันที่ 13 โดยสถานที่แตกต่างกันในแต่ละวัน ดังนี้

13 เมษายน ทำบุญในวัดตะโหมคทางฝั่งคลองทิศเหนือ ทำพิธีในศาลาการเปรียญ พระสงฆ์ให้ศีลถวายพรพระ ประชาชนดับบาตรถวายภัตตาหารเพล คอนบ้ายกนิมนต์พระบังสุกุล อัฐิบรรพบุรุษรดน้ำผู้เฒ่าและมีการสาคน้ำกัน

14 เมษายน ทำบุญในวัดตะโหมคทางฝั่งคลองทิศใต้ ทำพิธีในอุโบสถ พิธีกรรมเช่นเดียวกับวันที่ 13 คอนบ้ายสงน้ำพระและมีการแข่งการละเล่นพื้นบ้าน เช่น ขุนพลั่ง

15 เมษายน ทำบุญที่วัดเหนือ พิธีกรรมเช่นเดียวกับวันที่ 13

16 เมษายน ทำบุญที่บนควนสหทวด ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าวันอื่น ๆ และที่ใด ๆ เพราะชาวพุทธและมุสลิมทั้ง 2 ศาสนา มาร่วมกันทำบุญให้แก่บรรพบุรุษ อาหารที่นำมาวันนี้จะไม่มีอาหารที่ผิดหลักศาสนาอิสลาม เพราะชาวไทยพุทธจะแบ่งอาหารให้โต๊ะอิหม่ามประกอบพิธีนุหรือตามหลักศาสนาอิสลาม ขณะที่ชาวมุสลิมก็จะแบ่งอาหารถวายพระสงฆ์เช่นกัน

17 เมษายน ทำบุญที่สหทวดหัวช้าง บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 2 ตำบลตะโหมค ประเพณีทำบุญวันว่างเกิดการเปลี่ยนแปลงในสมัยที่นายสมพร จนะสิทธิ์ เป็นกำนัน มีการพัฒนาน้ำคกลานหม่อมขุ่ยเป็นสถานที่ท่องเที่ยว จึงกำหนดวันและเวลาทำบุญวันว่างใหม่ คือ

15 เมษายน ทำบุญที่น้ำตกถ่านหม้อม้าย

16 เมษายน ทำบุญที่วัดเหนือ

17 เมษายน ทำบุญที่สวนศกทวดโค๊ะละหมาด

ต่อมาในปี พ.ศ.2543 ถูกหลานชาวตะโหมคที่อยู่ต่างจังหวัดได้เรียกร้อง ให้วันที่ 15 เมษายน ทำบุญสวนศกโค๊ะละหมาดเพื่อจะได้เข้าร่วมทำบุญด้วยเพราะเป็นช่วงวันหยุดราชการในเทศกาลสงกรานต์ พระครูอุทิศกิจจาทร จึงนำส่วนนั้นหารือกับประชาชนทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม ลงความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า ควรจะเปลี่ยนแปลงจึงประกาศให้วันที่ 15 เมษายน ของทุกปีตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นไป ทำบุญวันว่างที่บนสวนศกทวดโค๊ะละหมาด

3.5 ศาสนา ความเชื่อ และการเคารพนับถือ

ศาสนาพุทธ

ในสมัยก่อนวัดตะโหมคตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวัดในปัจจุบัน ชาวบ้านเรียกว่า วัดเหนือ เพราะตั้งอยู่ทางด้านเหนือ น้ำ ที่ไหลผ่านหมู่บ้านลงมาทางใต้ วัดเหนือได้สร้างประมาณ พ.ศ.2370 โดยหลวงพ่อบุญ ซึ่งเดินทางมาจากวัดคอนตัน ตำบลอุตุ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลาได้มาเห็นป่าจึง เป็นสถานที่สงบ เหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม จึงได้สร้างถ้ำนักสงฆ์ (วัดตะโหมคปัจจุบัน) ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า วัดใต้ ในปี พ.ศ.2452 ได้รับอนุญาตให้สร้างวัดและชาวบ้านได้ไปนิมนต์พระช่วย อินทสโร จากวัดข้างทองให้มาอยู่วัดตะโหมค เดิมท่านเป็นชาวจังหวัดปัตตานี ส่วนหลวงพ่อบุญท่านชรามากแล้ว จึงเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิม พ.ศ.2453 พระช่วย อินทสโร ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดตะโหมค ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดตะโหมค ชาวบ้านเรียกว่า “พ่อท่านช่วย” ในปี พ.ศ.2581 หลวงพ่อช่วยได้มรณภาพ วัดตะโหมคไม่มีเจ้าอาวาสประมาณ 3 ปี หลังจากนั้นได้นิมนต์พระหนุณ ฆมาโล (พระครูพิมพ์ชานูรักษ์) จากวัดใหม่ไทรงามมาเป็นเจ้าอาวาส

ในปี พ.ศ.2500 พระครูหนุณ ฆมาโล ได้ไปอยู่วัดแม่จริยประชาราม แต่ท่านยังเป็นเจ้าอาวาสวัดตะโหมค พระปลัดจ้วน อัครโม (ท่านพระครูอุทิศกิจจาทร) รองเจ้าอาวาสได้ดูแลรักษาการแทนในปี พ.ศ. 2510 จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดตะโหมค นับเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 3 ในปัจจุบัน

พ.ศ.2526 กรมการศาสนา ยกให้วัดตะโพนคเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง

พ.ศ.2530 กรมการศาสนา ยกให้วัดตะโพนคเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น
ความเชื่อ

1. เดือนสิบ ซึ่งเชื่อว่าพวกเปรตจะมารับส่วนบุญมีการทำขนมเบจัม

ขนมบ้า พอง ลา

2. การชักพระ มีการทำดัม

3. การตาย

3.1 การตายโหง (อุบัติเหตุต่าง ๆ) มีความเชื่อว่าจะต้องไม่นำศพเข้า
บ้าน ไม่มีการสวดพระอภิธรรมให้นำศพไปเผาเลยและไม่มีโลงศพสำหรับใส่ศพ

3.2 ตายดี จะทำโลงศพแต่ไม่มีฝาปิด ไม่มีการฉีกตา ไม่ตั้งศพไว้
บนเรือน แต่จะตั้งศพไว้ข้างบ้าน

3.3 การอาบน้ำศพ มีน้ำมะพร้าว ย่านบัว การให้อาบน้ำศพต้องอาบ
ในวันที่มีการตาย ห้ามข้ามไปวันใหม่

4. การแต่งงาน

4.1 มีการทำบุญเจ้าบ่าว

4.2 เจ้าบ่าวนุ่งผ้าขาวเหน็บกริช

4.3 ไม่มีการนิมนต์พระสงฆ์มาร่วมพิธีในการให้พรคู่บ่าวสาวแต่จะ
มีการทำกันนในหมู่ของญาติมิตรหรือผู้รู้

5. การเกิด

5.1 การเกิดจะมีหมอดำแย

5.2 เมื่อเกิดแล้วต้องนอนหงายไฟ (อยู่ไฟ) ใช้ไม้พรา ไม้ขน ไม้บู่

5.3 ใช้ก้อนเส้าประคบ

5.4 กินของร้อน เช่น ข้าวต้ม

5.5 การขึ้นเปล สำหรับทารกมีอุปกรณ์ที่สำคัญคือ

- เข็ม หมายถึง ทำให้เกิดความเจ็บแสบ

- มีดโกน หมายถึง การป้องกันรักษา (เพชรหนูกัณฑ์)

- หิน หมายถึง ความแข็งแกร่ง
- ทราชทองคลอง หมายถึง การอยู่เย็นเป็นสุข
- การขึ้นแปล ให้ขึ้นโดยนับจากวันที่เกิด 3 วัน
- วันนอก หมายถึง วันหลังจากวันเกิด 1 วัน
- วันมรณะ หมายถึง วันที่ไม่คิดของคนไม่ควรทำกิจการใด ๆ

3.6 การปกครองของตำบลและภาวะผู้นำ (ผู้นำทางการเมืองและผู้นำธรรมชาติ)

ชุมชนตะโหนดอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลตะโหนด มีบริเวณครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 22 หมู่บ้าน แบ่งการ ปกครอง 2 แบบ คือ

1. การปกครองส่วนภูมิภาค

ตำบลตะโหนด มีทั้งหมด 12 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่	ชื่อบ้าน
1	บ้านทุ่งโพธิ์
2	บ้านหัวช้าง
3	บ้านตะโหนด
4	บ้านโพธิ์
5	บ้านคลองน้อย
6	บ้านโหล๊ะจันกระ
7	บ้านควนดินนอโม
8	บ้านโหล๊ะเหวียง
9	บ้านป่าพงค์
10	บ้านทุ่งสบาย
11	บ้านนาถ้อง
12	บ้านโนไปีะ

2. การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

ตำบลตะโหนด มีการปกครองส่วนท้องถิ่นรวม 2 ส่วน คือ เทศบาลตำบลตะโหนด และองค์การบริหารส่วนตำบลตะโหนด

4.2 การศึกษา วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนดกับความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติ

จากความหมายของวิถีชีวิต กล่าวว่า มนุษย์ในฐานะหน่วยชีวิตที่ดำรงอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมจะมีกระบวนการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง เพื่อรักษาดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม ทั้งการปรับตัวในเชิงพฤติกรรมและการปรับตัวในระดับจิตสำนึก ซึ่งการปรับตัวอย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดแบบแผนความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งขึ้นมาในระบบบุคคล เรียกว่า วิถีชีวิต แต่ก่อนที่จะเป็นวิถีชีวิตนั้น จะต้องผ่านขั้นตอนของวิถีคิด(Way of Thinking)และจะพัฒนาไปสู่วิถีพฤติกรรม(Way of Behavior) และสู่การเป็นวิถีชีวิตในที่สุด และหากแบบแผนของ วิถีชีวิตดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกัน ทั้งชุมชนหรือทั้งสังคมและมีการสืบทอดต่อเนื่องกัน ย่อมจะกลายเป็นวัฒนธรรมขึ้นมา

จากการศึกษาบริบทของตำบลตะโหนดและเมื่อตั้งคำถามกับคนในตำบลตะโหนดว่า วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวตะโหนด มีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติอย่างไร โดยใช้เทคนิคการระดมสมองอย่างสร้างสรรค์(AIC) โดยให้ทุกคนมองภาพความสัมพันธ์ในอดีต ความสัมพันธ์ในปัจจุบันและความสัมพันธ์ในอนาคต โดยใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถอดบทเรียนร่วมกัน ซึ่งในที่สุดทีมวิจัยได้ศึกษาและสรุปได้ดังนี้

4.2.1 ความสัมพันธ์ในอดีต

การมองภาพย้อนยุควิถีชีวิตของชาวตะโหนดที่ชาวไทยมุสลิมมีท่านโต๊ะหมุคเป็นหัวหน้า ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านตะโหนดตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น วิถีชีวิตมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ป่าเขาถ้ำนาไพร ลำน้ำและสัตว์ป่าระบบเศรษฐกิจ การทำมาหาเลี้ยงชีพ ต้องอาศัยป่า เช่น การทำน้ำมันยาง การเจาะยาง การเผายาง การดักน้ำมันยาง และการทำไม้ การจองผึ่ง การจับผึ่ง การแค การตีผึ่ง

นายวรรณ ขุนจันทร์ เป็นรองประธานสภาตำบลตะโหนด ได้เล่าให้ที่ประชุมฟังว่า การทำน้ำมันยางและและได้นั้น กว่าจะได้มาเป็นเม็ดเงินก็มีความลำบากยากเข็ญเป็นอย่างมาก เนื่องจากคนทำน้ำมันยางต้องคั้นตั้งแต่เช้าอาข้าวห่อที่มีน้ำขุบเคยปลาและเกลือเป็นอาหาร เพราะในยุคนั้น อาหารคหีหรืออาหารสำเร็จรูปไม่มี บนบ่าหามือบ เพื่อเอาไว้ใส่น้ำมัน

ยางพร้อมคบเพลิงที่ทำด้วยนกมะพร้าวแห้ง เพื่อจุดไฟในเวลาเผายาง มุ่งหน้าเดินสู่ป่าเขา ซึ่งเป็นระยะทางหลายกิโลเมตร ทางฝ่ายแม่บ้านก็เดินตามหลังทูนภาชนะที่ภาษาถิ่นเรียกว่า “บลัง” ไว้สำหรับใส่ขี้ชัน เพื่อเอามาทำได้บางวันก็ค้ำมีดคึกคั่น ทำให้ถูกน้อยที่อยู่ทางบ้าน ต้องนั่งรอคอยพ่อแม่ด้วยความรังทิดใจ เพราะไม่รู้ว่าวันนี้พ่อแม่จะหลงทาง หรือเหตุร้ายประการใด

บางแก้ว เป็นตลาดหลักในการค้าขายตลาดน้ำมันยาง และได้ในยุคสมัยนั้นเป็นระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ต้องใช้ควายลากจูงเกวียน และหวนเป็นพาหนะในการขนส่งคนทำน้ำมันยางและได้ เสื้อผ้าและหน้าตามอนแมน เพราะคราบของน้ำมันยาง ซึมซับอยู่ตลอดเวลา แต่ก็มีความสุขที่ประกอบอาชีพอย่างสุจริต

นายเจียง ขุนจันทร์ ซึ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่อีกคนหนึ่งและเป็นแกนนำในเวทีประชาคม ได้กล่าวว่า นอกจากจะมีอาชีพการทำน้ำมันยางและได้ขายแล้ว การทำนาก็เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ต้องอยู่ด้วยความเสี่ยงในขณะที่ชาวบ้านร้านถิ่นกำลังนอนหลับอย่างสบาย อย่างมีความสุข แต่ส่วนหนึ่งของสังคมคือ ชาวนา ต้องตื่นตั้งแต่ไก่ขัน แบกคันไถงู่วัวไปสู่ท้องนา มีลูกตัวเล็ก ๆ คอยไล่วิ่ง ตามหลังท่ามกลางความหนาวเหน็บของอากาศ และสายฝนสายหมอกที่โปรยลงมาในยามเช้า การทำนามีการไถตะ การราดคี้จี้ตะ(คือ กรรมวิธีการทำก้อนดินให้เป็นเม็ดละเอียด) การไถแปรการราดหม การลาดเทือก และการปักดำ ชาวนาต้องเอาหลังสู้ฟ้า เอาหน้าสู้ดิน เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวในท่ามกลางแสงแดดที่ร้อนระอุ และแผดเผาลงมา แต่ชาวนาต้องต่อสู้ กว่าจะได้ข้าวมาบริโภคก็ต้องกราฝนทนแดด จนผิวกร้านดำ แล้วยังต้องผ่านการนวด การตาก และการหีบด้วยครกสาก นายวรรณ ขุนจันทร์ ยังเล่าต่อไปว่า ความคิดของชาวตะโหมดสมัยนั้น สัมพันธ์กับป่าในลักษณะที่ว่า การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนต้องพึ่งพาทรัพยากรป่าไม้ เพราะป่าเป็นแหล่งอาหาร สมุนไพรที่สามารถนำมาใช้ในการรักษาพิษของคนในชุมชน ได้อาศัยป่าในการดำเนินชีวิต เพราะฉะนั้นป่าไม้จึงเป็นทรัพยากรและทุนทางสังคมที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นตะโหมดในสมัยนั้น

4.2.2 ความสัมพันธ์ในปัจจุบัน

ปัจจุบันถึงแม้ว่าความเจริญทางด้านวัตถุได้เข้ามาสู่ตะโหมค ทำให้สิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนไปบ้างแต่การทำนํ้ามันก็ยังมีการทำกันอยู่ การทำนํ้าก็ยังทำกันอยู่เหมือนเดิม ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เข้ามาใช้บ้าง แต่วิถีชีวิตก็ยังผูกพันกับธรรมชาติ ป่าเขา ลำเนาไพร นาข้าว วรรณ ขุนจันทร์ ได้กล่าวต่อไปว่า ในปีพุทธศักราช 2470 บรรพบุรุษผู้มีวิสัยทัศน์ ได้นำอาหารเข้ามาปลูก วิถีชีวิตของคนตะโหมคก็ยังผูกพันกับป่าไม้มากขึ้น มีการออกไปหาของ การค้าขาย การเก็บของ ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นอาชีพหลักของชาวตะโหมค และนอกจากนั้น อาชีพที่หลากหลายก็ยังมีเกิดขึ้น เช่น การทำสวนผลไม้ ทุเรียน เงาะ ลองกอง ฝรั่ง ลำไย มังคุด ทำนํ้าพระครูสังวรวิเศษ เลขานุการสถานวัดตะโหมค ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงอาชีพ ของชาวตะโหมคที่ผูกพันกับธรรมชาติ และป่าไม้ คือ การได้นำพันธุ์ไม้ขึ้นต้น เช่น ตะเคียนทอง เทียน ไม้มะยมหอม พะยอม มาปลูกตามหัวไร่ปลายนา และใบลาน เพื่อเป็นการรักษาระบบนิเวศ ของตะโหมคให้คงไว้ในสภาพเดิม

4.2.3 ความสัมพันธ์ในอนาคต

เมื่อถูกตั้งคำถามถึงความผูกพันกับธรรมชาติของชาวตะโหมคในอนาคตจะเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องที่ทุกคนยังมองไม่เห็น แต่ทุกคนในที่ประชุมได้กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวตะโหมค จะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับระบบธรรมชาติ ป่าเขา ลำเนาไพร ต่อไป เพราะสิ่งเหล่านี้ ได้กลายเป็น วิถีคิด วิถีพฤติกรรม และวิถีชีวิตของชาวตะโหมคไปเรียบร้อยแล้ว

นายจรัญ ราชทวี ประธานป่าชุมชนเขาหัวช้าง ได้กล่าวถึง อาชีพของตนเองในปัจจุบันว่า ตนเองทำสวนผลไม้ 10 ไร่ ประกอบด้วย มังคุด ลองกอง ทุเรียน สวนยางพารา 30 ไร่ ทำนา 5 ไร่ มีการปลูกไม้ริมสวน ตามหัวไร่ปลายนา ซึ่งพื้นที่ปลูกส่วนใหญ่อยู่ในที่ราบเชิงเขา นายวรรณ ขุนจันทร์ ได้กล่าวว่า เหตุผลที่ต้องรณรงค์ให้มีการปลูกไม้ขึ้นต้น เนื่องจากมองว่า ในอนาคตเมื่อชุมชนมีมากขึ้น ต่อไปไม้ใช้สอยจะขาดแคลน ถ้าจะไปเอาไม้ในป่าจะเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จึงส่งเสริมให้มีการปลูกไม้ใช้สอย เพื่อให้ลูกหลานในอนาคตได้ใช้และเป็นแบบอย่างของชีวิตที่ผูกพันกับระบบธรรมชาติ นายวรรณ ขุนจันทร์ ได้กล่าวสรุปว่า ชุมชนเมืองมีปัญหาในเรื่องมลภาวะ ซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิต ไม่มีคันไม้ จึงมีการรณรงค์ให้มีการสร้างปอด คือการปลูกต้นไม้ แต่ต้องดูแลรักษา และลงขัน เพื่อจําไรต์ ซึ่งเป็นรองประธานป่าชุมชนเขาหัวช้าง ได้กล่าวว่า เนื่องจากมองเห็นว่า

เค็ชวนี้ปากำลังจะหมดไป ที่เหลือจะต้องรักษาไว้ อย่าให้ถูกทำลายไปมากกว่านี้ เพื่อประกาศเจตนารมณ์ จึงได้สมัครเข้ามาเป็นกรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง

นายสมเกียรติ บัญชาพัฒนศึกษา ในฐานะเจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนในพื้นที่แนวกันชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประชาคม ได้กล่าวเสริมว่า ถ้าดูในสภาพปัจจุบันแล้ว ชุมชนเองที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตกับธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน จะมีการดูแล ส่งเสริมให้มีการปลูก การรักษาค้นไม้ เมื่อดูแนวคิดนี้ จึงน่าจะนำเอาภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาใช้ประกอบในการดูแลจัดการทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ในรูปแบบที่ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากรดังกล่าว จึงมีแนวคิดจะส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการในรูปแบบของป่าชุมชน ฉะนั้น รูปแบบของการจัดการป่าชุมชนนั้น ชุมชนจะเป็นคนบริหาร เป็นคนจัดการ จึงเป็นโอกาสที่ชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการทรัพยากรในชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การตีผึ้งในอดีต ซึ่งต้องรอจังหวะที่ผึ้งแทงขาม(ผึ้งแหยกรัง เพื่อผลิตลูกอ่อน ดังเกิดได้จากผึ้งจะนำลูกอ่อนมาถ่าย หักบิน ซึ่งจะมีน้ำผึ้งมาก) ซึ่งภูมิปัญญานี้จำเป็นที่จะต้องการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ในรูปแบบของการจัดทำหลักสูตรไว้ในสถานศึกษา เช่น หลักสูตร "ตะโหมคศึกษา" และหลักสูตร "ป่าของชุมชน" ส่วนบุคคลทั่ว ๆ ไปในชุมชนที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษาสัมผัสได้ในรูปของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ศึกษาความเป็นชุมชนของตะโหมค, การศึกษาประวัติศาสตร์, การศึกษาวิถีชีวิต เส้นทางศึกษารวมชาติ

นายกมล ขุนจันทร์ กรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง ซึ่งเป็นผู้หนึ่งในแกนนำเวทีประชาคม ได้กล่าวว่า ป่าชุมชนเขาหัวช้าง ได้มีทุนทางธรรมชาติที่ควรจะศึกษา เช่น พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ พันธุ์พืช สมุนไพร ตัวอย่าง เช่น ต้นตะเคียนหิน, จันทอม, ไม้จิกุล, จำปา จำพวกสัตว์ปีก เช่น นกนานาชนิดที่เห็นมากคือ นกพญาไพร, นกขุนแผน, นกเขียวก้านทอง, นกกางี, พวกพืชสมุนไพร เช่น ขมิ้นแดง, ปรินา, สะค้าน, กะวาน, เปล้านเงิน, เปล้าทอง เป็นต้น

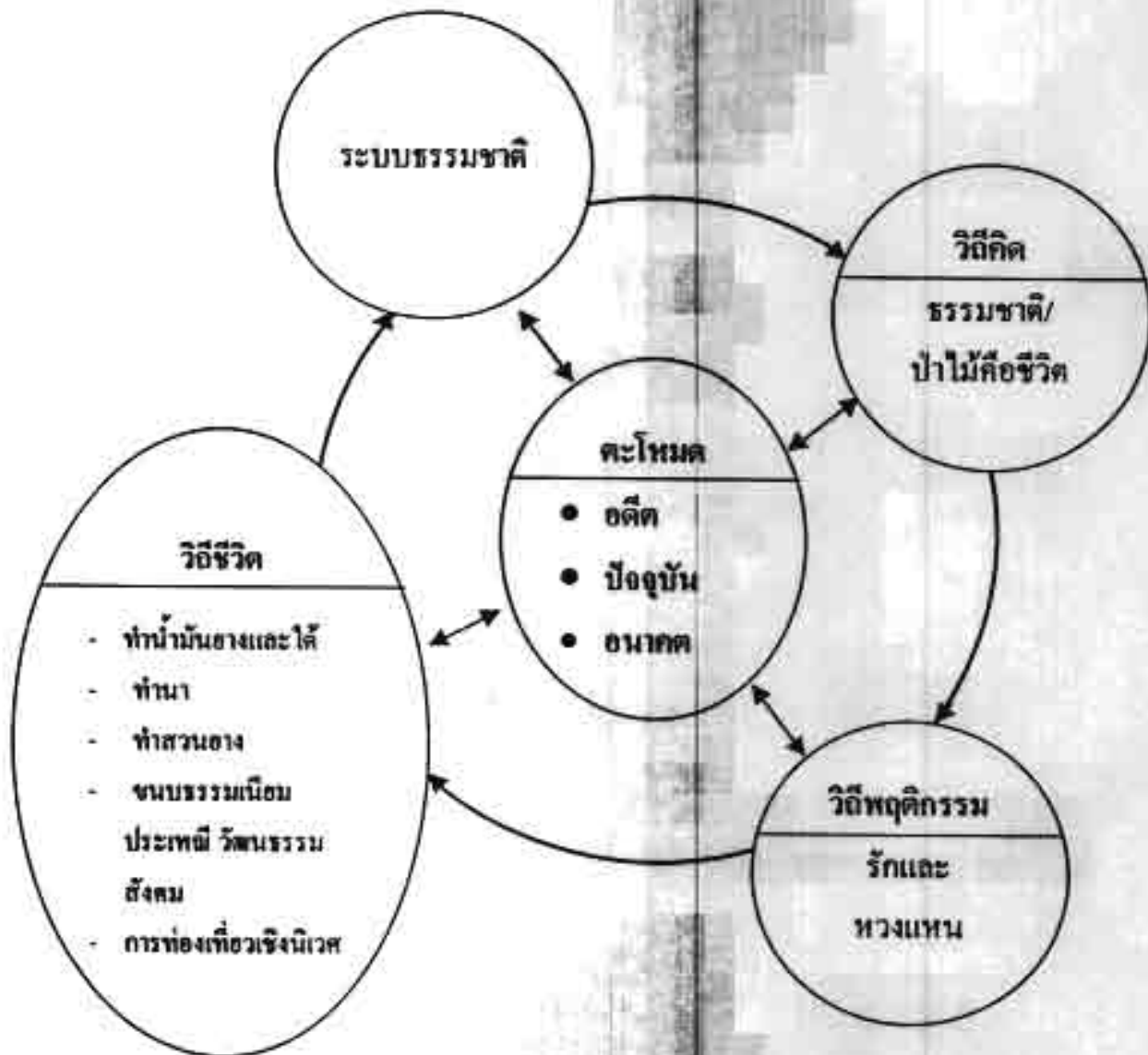
ท่านพระครูสังฆรักษ์วิชาญ ได้กล่าวเสริมว่า นอกจากวิถีชีวิตจะมีความผูกพันกับระบบธรรมชาติแล้ว สิ่งหนึ่งที่ชาวตะโหมคไม่เคยเปลี่ยนแปลงคือ สังคมตะโหมคเป็นสังคมเครือญาติและสังคมเครือธรรม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเอื้ออาทรต่อกัน ผู้ใหญ่ก็ให้ความเมตตาปราณีและสงเคราะห์แก่ผู้น้อยตามวิถีของผู้เป็นบุพการี ส่วนบรรดาอุกหลานก็ให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟัง มีความกตัญญู ซึ่งได้กล่าวเป็นคำกลอนไว้ว่า

คอยสอคคอยส่อง	คอยมองคอยเมียง
บ้านไถ่เรือนเคียง	คอยเรียกคอยขาน
ไถ่ถามยามทุกข์	ข้าวสุกข้าวสาร
ช่วยเหลือเจือจาน	กันค้ำน้ำใจ
พริกอยู่บ้านเหนือ	เกลืออยู่เรือนบ้านใต้

น้องให้ไถ่มาพี่เอาปลาไป วิสัยคนไทยอันใจเมตตา
 เนกาดี ทรายเตยขัง องค์พระพุทธรัง ท่านครีธ
 กินคนเคียวถึงจะอ้วนพี แค่มันก็ไม่เคียด

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนดมีความสัมพันธ์กับระบบชนชาติคือระบบชนชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพเพื่อดำรงชีวิตของชาวตะโหนดที่มีความสัมพันธ์กัน จนแยกไม่ออก จนได้กลายเป็นวิถีคิด วิถีพฤติกรรม และวิถีชีวิตของชาวตะโหนด ดังแสดงได้ตามภาพดังนี้

แผนภาพที่ 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและชนบรรมนิยมประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติของชาวคะโฮมค

4.3 รูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

จากการศึกษาวิถีชีวิตของชาวตะโหนดว่ามีความผูกพันกับธรรมชาติป่าเขาลำเนาไพร ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ในขณะเดียวกัน ปัจจุบันเริ่มมีนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เริ่มเข้ามาเที่ยวที่ตะโหนดมากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งในอนาคตต้องมีการผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เสื่อมโทรมลง และเมื่อตั้งคำถามในเวทีประชาคมตำบลว่ารูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับตะโหนดเป็นอย่างไร โดยแบ่งเวทีออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ป่าชุมชนเขาหัวช้าง
2. ถ้ำพระ, ถ้ำฝ่าย, ถ้ำครกบด
3. น้ำตกถานหม่อมจ้อย

โดยให้แต่ละกลุ่มไปคิดเรื่องมาตรฐานที่ควรจะเป็น ใช้เวลา 1 อาทิตย์ และหลังจากนั้น นำข้อมูลของทุกกลุ่ม นำสู่เวทีประชาคมตำบลเพื่อปรับปรุงแก้ไข ซึ่งในที่สุดได้ข้อสรุปถึงรูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวของตะโหนดดังนี้

1. ป่าชุมชนเขาหัวช้าง

1.1 มิติทางด้านแหล่งท่องเที่ยว	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
ที่ตั้ง หมู่ที่ 9 ล.ตะโหนด	เป็นภูเขาหินปูนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งสัตว์ป่า พืช ดัน ไม้ต่างๆ ชนิด สัตว์ป่า สมุนไพรและแหล่งน้ำ	1. ต้องมีความร่มรื่น 2. มีต้นไม้สมบูรณ์ มีสัตว์ป่ามากมาย มีน้ำในลำคลองไหลตลอด	มีความร่มรื่น มีสัตว์ป่า มีสายน้ำในลำคลองตลอดปี	
การเข้าถึง	- มีความปลอดภัย - มีเส้นทางมีคุณภาพ สะดวกปลอดภัย	1. ถนน 3 สาย 2. ป้ายสื่อ-บอกทาง 3. การบริการดูแล 4. ยานพาหนะ	1. ถนนอัดบดลูกรัง 2. มีป้ายบอกเส้นทาง 10 ป้าย และป้ายบอกเส้นทางศึกษาธรรมชาติ 50 ป้าย	1. อัดบดถนนสายหัวช้าง-โพธิ์หนูน ระยะทาง 300 เมตร 2. ปรับปรุงถนนอัดบดสายคลองน้ำ-โพธิ์หนูน ระยะทาง 3.5 กม.

1.3 มิติทางด้าน เศรษฐกิจ-สังคม	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
ผลประโยชน์ต่อ ชุมชน	1. เป็นที่พักผ่อน 2. เป็นที่แลกเปลี่ยน ความรู้ 3. เป็นแหล่งอาหาร ชุมชน 4. เป็นแหล่งรายได้ ของชุมชน	1. มีสถานที่ พักผ่อน 1 ที่ 2. มีเส้นทางศึกษา ธรรมชาติ 3 สาย	1. ที่มีพักจำนวน 7 ห้อง 2. มีป้ายชื่อ 3. มีกลุ่มในการ บริการด้านต่างๆ	-
1.4 มิติทางด้าน คุณค่าต่อการ ท่องเที่ยว	สะอาด สะดวก สบาย ปลอดภัย ได้ความรู้	1. การให้ความรู้ที่ดี 2. บริการให้ความ สะดวก	นักท่องเที่ยวมี ความประทับใจ	-
การมีส่วนร่วม	1. ประชาคมตำบล ตะโหนด และ ประชาชน ต้อง มีส่วนร่วมใน การจัดการ การท่องเที่ยว 2. มีกฎระเบียบใน การเข้าเที่ยว	1. มีความปลอดภัย 2. มีการดูแลสุขภาพ 3. มีกลุ่มมัคคุเทศก์ 4. มีกลุ่มแม่บ้าน 5. ที่พัก 6. มีกิจกรรมร่วม เป็นประจำทุกปี 7. มีชุดเสื้อกันและ ป้ายชื่อของกลุ่ม ต่าง ๆ 1. ห้ามพกพาอาวุธ เข้าไปในพื้นที่ 2. ห้ามนำสิ่งของ ในพื้นที่ออกมา 3. ห้ามสุปกรณณ์ เครื่องดื่ม เช่น ขวด แก้ว พลาสติก เข้าใน พื้นที่	จัดให้มีกลุ่มต่าง ๆ	

เศรษฐกิจ-สังคม	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
		4. ห้ามนำขยะพลาสติค เข้าในพื้นที่ 5. ห้ามแต่งกาย ไม่เหมาะสม ในการอาบน้ำ ในถังคลอง 6. ให้ทุกคนนำถุง ร้องไปทุกครั้ง (อุปกรณ์ชนิดหนึ่ง ใช้น้ำมือหลวงทาง)		
1.5 มิติทางด้าน ศิลปวัฒนธรรม	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
อัตลักษณ์	1. วิถีชีวิตเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น มี ความหลากหลาย ในพื้นที่ 2. ถูกต้อง อุปกรณ์ สื่อ สัญลักษณ์	1. มีมรดกเทศก ห้องถิ่น 2. เรื่องราวเป็น วิถีชีวิตในอดีต 3. ทำจากไม้ไผ่	1. จัดทำคู่มือสื่อ เส้นทางศึกษา ธรรมชาติ 2. นักท่องเที่ยว จะต้องนำติดตัว ตลอด	-
คุณค่าทาง ภูมิปัญญา	ความรู้ของชุมชน	1. ด้านอนุรักษ์ 2. สมุนไพร 3. ศักดิ์วา	จัดรวบรวมภูมิ ปัญญาในท้องถิ่น	-
คุณค่าทาง สุนทรียภาพ	1. มีถังคลองสวยงาม 2. มีจุดชมวิว 3. มีร่องเก้านารี 4. มีนกนา ๆ ชนิด 5. มีสมุนไพรนานา ชนิด	1. มีคลองสะอาด 2. มีสัตว์ให้ดู 3. มีดอกไม้พรรณ ไม้ให้ดู 4. มีสมุนไพร เพื่อ ศึกษาหาความรู้	ต้องอยู่ใน สภาพเดิม	- รวบรวมจัดทำเป็น เอกสาร - ภาพถ่าย

1.6 มิติทางด้านประวัติศาสตร์	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
	- สิ่งที่เกิดเหนี่ยวทางจิตใจของชุมชน - เป็นที่ตั้งของชุมชนในอดีต - ทางเดินผ่าน - เส้นทางเดินของชาวอินเดีย	- สถานที่สักการะบูชา - จัดทำป้ายบอกสถานที่	- ทำศาลาพร้อมรูปสัญลักษณ์ - ทำป้ายบอกสถานที่ 2 แห่ง	- ศาลาขนาดกว้าง 3 x 4 x 2 เมตร - หลังคามุงกระเบื้อง - ทำป้าย 2 ป้าย

2. ถ้าพระ ถ้าฝ่าย ถ้ากรกบด

มิติทางด้านแหล่งท่องเที่ยว	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
	- ที่ตั้งบ้านหัวช้าง ม.2 ต.ตะโหมค - มีทางเดินเท้า ปูด้วยซีเมนต์ - บ่อพัก ขนาดกว้าง 2.00 เมตร ห่างจากถนน - สายป้อน-คลองห้วยประมาณ 1,500 เมตร - บริเวณทางเดินยังมีพันธุ์ไม้หายากชนิด ที่น่าสนใจ(ต้นกูด)	1. ทำให้ประชาชนเกิดความหวงแหนถ้าพระ,ถ้าฝ่าย,ถ้ากรกบดมากขึ้นเพราะจะทำให้เกิดรายได้ในชุมชน และได้มีการศึกษา วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวบ้านหัวช้าง - มีการศึกษาประวัติศาสตร์ของถ้าพระ-วังวัด ทวดศพหัวช้าง และบรรพบุรุษ	- มีศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระดับตำบลตั้งอยู่ที่วัดตะโหมค - มีศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับหมู่บ้าน ตั้งอยู่ที่บ้านหัวช้าง ม.2 ต.ตะโหมค - ที่เก็บขยะมูลฝอยอยู่เป็นระยะ ตามเส้นทางเดินเท้า - มีวิธีกำจัดขยะโดยฝังกลบ	- ทางเดินเท้าระยะทาง 1,500 ม. - ที่เก็บขยะมูลฝอย - ป้ายบอกสถานที่ - ไฟฟ้า 1,500 ม. - ศูนย์บริการท่องเที่ยวหมู่บ้าน

มิติทางด้าน แหล่งท่องเที่ยว	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
	- อำเภอมีความกว้างประมาณ 6 เมตร ยาวประมาณ 30 เมตร ฝั่งด้านเป็นผิวเรียบ มีภาพลายเส้นพระพุทธรูปในสมัยโบราณ - ห่างจากอำเภอประมาณ 250 เมตร มีฝายกับอาคารกบตที่มีความสวยงาม - มีการบริการ/มีผู้นำเที่ยวคอยให้บริการทุกชั้นตอน - มีศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในหมู่บ้าน - เป็นแหล่งกำเนิดผลิตน้ำมัน อีกรแหล่งแรกในชุมชนตะไไหมด - เคยเป็นสถานที่ตั้งวัดในสมัย	- ได้ชมหินย้อยรูปร่างต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่งดงามภายในถ้ำครกบดและถ้ำฝาย - ได้ศึกษาพันธุ์ไม้นานาชนิดและยังสามารถ - เดินทางเชื่อมต่อไปยังชุมชนป่าเขาหัวช้าง 1. น้ำตกท่าช้าง-น้ำตกถ่านหม่อมซู้ 2. หันมำถาดระบบธรรมชาติในถ้ำทุกชนิดและหันมำถาดจากถ้ำ	- ชาวบ้านมีจิตใจโอบอ้อมอารี - มีคณะทำงานคอยให้บริการทุกชั้นตอน	

มิติทางด้าน แหล่งท่องเที่ยว	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
	- โบราณ จาก เพลาวัดตะเพียน บางแก้วเคยเป็น ที่ตั้งวัดในสมัย อยุธยา	-	-	

3. น้ำตกถานหม่อมจ้อย

แหล่งท่องเที่ยว	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาดอยู่
น้ำตกถาน หม่อมจ้อย	ที่ตั้ง หนอง 9 บ้าง ตะโหนด ม.11 ค.ตะโหนด อ.ตะโหนด จ.พัทลุง เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่ง ของเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าเขาบรรทัด บริเวณน้ำตกเป็นพื้นที่ ที่มีความสวยงาม ตามธรรมชาติ เหมาะ เป็นแหล่งพักผ่อน หย่อนใจ, แหล่งศึกษา หาความรู้ทางด้าน ธรรมชาติวิทยา	1. การเข้าถึง - มีความปลอดภัย 2. การรักษา คุณ ภาพของ สิ่งแวดล้อม - การกำจัดขยะมูล ฝอย 3. เศรษฐกิจ สังคม - ผลประโยชน์ต่อ ชุมชน - ความคุ้มค่าของ การ เที่ยวชม - การมีส่วนร่วม ของ ชุมชน	1. มีถนนเข้าถึง ตัวน้ำตก 2. มีป้ายบอก 3. ชาวบ้าน สามารถ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ ของชุมชน บ้าน 4. ชาวบ้านเข้าไป มีส่วนร่วมใน ด้านการบริหาร จัดการและ พัฒนา	

แหล่งท่องเที่ยว	คุณลักษณะ	แผนแม่บทฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาดอยู่
		4. ศิลปะวัฒนธรรม - คุณค่าทางภูมิ ปัญญา - คุณค่าทางประวั ศาสตร์	5. ผลิตภัณฑ์กลุ่ม แม่บ้าน 6. ศูนย์ฝึกศิลปะ ที่บ้าน 7. เป็นพื้นที่ ประวัติศาสตร์	- จัดสร้าง อนุสาวรีย์ ทำนบฝักรู้ พร้อมบวร รวม 7 คน - ทำป้าย ประวัติทว ติะเต็ม
		5. คุณค่าของการ เรียนรู้และการ ศึกษา 6. การบริหาร จัดการ	8. เป็นแหล่ง ศึกษาธรรมชาติ 7. จัดชุดรักษา ความปลอดภัย ร่วมกับ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และตำรวจ ท้องถิ่น 8. จัดระเบียบ	- จัดสร้างศูนย์ สัมมนาพร้อม อุปกรณ์ศูนย์ - จัดอบรมด้าน ภาษาให้กับ บุคลากรใน พื้นที่ - จัดชุดรักษา ความปลอดภัย ร่วมกันเจ้า หน้าที่ป่าไม้ ตำรวจและ ตำรวจท้อง ถิ่น - เขียนป้ายห้าม นักท่องเที่ยว พกพาอาวุธ - เก็บค่าบริการ รวบรวม วนค์คัน 10 บาท

แหล่งท่องเที่ยว	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาดอยู่ รถยนต์คันละ
			- จัดระเบียบร้านค้า, มีป้ายบอกราคาสินค้า - ใช้วัสดุจากธรรมชาติในการบรรจุอาหาร - จัดการเรื่องขยะมูลฝอย	20 บาท - มีป้ายบอกราคาสินค้า - ร้านค้า, การแต่งกายของพ่อค้าแม่ค้าต้องถูกหลักอนามัย - จำกัดพื้นที่ของร้านค้าและพื้นที่รับประทานอาหาร - ใช้วัสดุจากธรรมชาติในการบรรจุอาหาร - แยกประเภทขยะ

4.4 ระเบียบของการเข้าท่องเที่ยวเชิงนิเวศทะเลหมอก

ที่ประชุมประชาคมตำบลทะเลหมอก ได้กำหนดระเบียบของการเข้าท่องเที่ยว, ระเบียบของคณะกรรมการ ตัวอย่างโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามรายละเอียด ดังนี้

1. ต้องแจ้งศูนย์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทะเลหมอก พร้อมจ่ายค่าธรรมเนียมในการเข้ามาเที่ยวทุกครั้ง
2. การเข้ามาท่องเที่ยวเชิงนิเวศทะเลหมอกจะต้องมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเข้าไปด้วยทุกครั้ง
3. กรณีมีการพักแรมค้างคืนในป่า จะต้องมีการดูแลเข้าไปทุกครั้ง
4. อาหารสำหรับบริการนักท่องเที่ยวที่พักในชุมชนและในป่า จะต้องเป็นอาหารในชุมชนหรืออาหารในท้องถิ่น
5. การแต่งกายอาบน้ำในลำคลอง ในห้วย ต้องเหมาะสม
6. ห้ามเก็บพืชและสัตว์ ตลอดจนรังของในป่าออกมา (ยกเว้นขยะต่าง ๆ)
7. ห้ามเอาขวดน้ำพลาสติก ขวดแก้วเข้าไปในป่า (เว้นแต่ถุงขยะ)
8. ห้ามนำยาเสพติดเข้าไปในพื้นที่
9. ห้ามนำอาวุธปืน เข้าไปในป่า (เว้นแต่คณะกรรมการดูแลความปลอดภัย)
10. ห้ามนำสุราหรือของมึนเมาเข้าไปในป่า
11. ห้ามจุดก่อกองไฟ นอกเหนือจากจุดที่กำหนดให้
12. ในการเข้าไปเส้นทางศึกษาธรรมชาติหรือในป่าจะต้องนำ "ลูกธนู" ติดตัวไปด้วยทุกครั้ง
13. หากไม่มีเหตุอันสมควรห้ามเป่า "ลูกธนู" (เว้นแต่หลังจากขอความช่วยเหลือหรืออันตราย)
14. กรณีนักท่องเที่ยวทำอุปกรณ์การท่องเที่ยวเสียหาย จะต้องชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริง

4.5 ระเบียบของคณะกรรมการการท่องเที่ยวทะเลไหมค

1. ในการเข้าไปทำหน้าที่ของคณะกรรมการจะต้องแสดงบัตรประจำตัวกรรมการการท่องเที่ยวทะเลไหมค พร้อมกับรายงานตัวให้นักท่องเที่ยวทราบทุกครั้ง
2. การแต่งกาย สุภาพ เรียบร้อย เหมาะสม (ตามเอกลักษณ์ของชุมชน)
3. การพูดจา สุภาพ อ่อนน้อม
4. มีคุณเทศก์ ต้องเป็นคนในท้องถิ่น
5. มีคุณเทศก์ คุณความปลอดภัย พยาบาล ลูกหาบ แม่บ้าน รอรับส่งนักท่องเที่ยว ต้องผ่านการฝึกอบรม การฝึกงาน และต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการการท่องเที่ยวทะเลไหมค
6. คณะกรรมการ, คณะทำงานตามข้อ 5 จะต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของเครือข่ายการท่องเที่ยวทะเลไหมค
7. ไม่ดื่มสุราหรือของมึนเมาขณะปฏิบัติหน้าที่
8. กรณีคณะทำงานหรือคณะทำงานไม่ปฏิบัติตามระเบียบของศูนย์การท่องเที่ยวทะเลไหมค ถือว่าได้ขาดคุณสมบัติในการเป็นคณะกรรมการหรือคณะทำงาน (ข้อ 5) ของศูนย์การท่องเที่ยวทะเลไหมค

4.6 ตัวอย่างโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศะโฮมค

1 วัน

1.1	เช้า - ศึกษาเส้นทางธรรมชาติป่าชุมชนเขาหัวช้าง เที่ยง - อาหารท้องถิ่น 1 มื้อ บ่าย - ศึกษาป่าประวัติศาสตร์(ถ้ำพระ) – ถ้ำครกบด
1.2	เช้า - ศึกษาเส้นทางธรรมชาติ น้ำตกหม่อนจู๋ เที่ยง - อาหารท้องถิ่น 1 มื้อ บ่าย - ชมห้องสมุด - ฟังบรรยายสภาพถ้ำ
1.3	เช้า - เที่ยวชมน้ำตกท่าช้าง เที่ยง - อาหารท้องถิ่น 1 มื้อ บ่าย - ฟังบรรยายกลุ่มเกษตรกรทำนาตะโฮมค - ชมกลุ่มแม่บ้านน้ำพริกใบต้มมัง
1.4	เช้า - ชมสวนระบบ นวเกษตร เที่ยง - อาหารท้องถิ่น 1 มื้อ บ่าย - ชมศูนย์วัฒนธรรม - ชมฟังการบรรยายสรุปวิถีชีวิตชาวตะโฮมค

อัตราค่าบริการ 1 โปรแกรม / 1 ท่าน / 550 บาท

2 วัน

2.1 วันแรก	เที่ยง	- ชมและฟังบรรยายสรุปห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ
	บ่าย	- ศึกษาเส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกหม่อมจุ้ย
	เย็น	- อาหารท้องถิ่น/กาแฟ 1 มื้อ
	กลางคืน	- ทำกิจกรรม
วันที่สอง	เช้า	- อาหารท้องถิ่น/กาแฟ 1 มื้อ
		- ศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนเขาหัวช้าง
	เที่ยง	- อาหารท้องถิ่น 1 มื้อ
	บ่าย	- ฟังบรรยายสรุปกลุ่มเกษตรกรทำนาตะโพนค - ชมการสาธิตการทำน้ำพริกใบตำมัง

2.2 วันแรก	เที่ยง	- ชมและฟังบรรยายสรุปห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ
	บ่าย	- เดินชมธรรมชาติน้ำตกท่าช้าง
	เย็น	- อาหารท้องถิ่น/กาแฟ 1 มื้อ
	กลางคืน	- กิจกรรมวิถีชีวิตชุมชนในอดีต
วันที่สอง	เช้า	- อาหารท้องถิ่น/กาแฟ 1 มื้อ
		- ชมสวนระบบ นวนกข
	เที่ยง	- ชมถ้าประวัติศาสตร์(ถ้าพระ)
		- ผจญภัย (ถ้าครกบด)

อัตราค่าบริการ 1 โปรแกรม/1 ท่าน/990 บาท

4.4 ทำอย่างไรให้ชุมชนตะโหนดมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นงานต่อเนื่องที่จะต้องดำเนินการ

จากการค้นหาคำตอบของประเด็นคำถามในข้อที่ 1 โดยใช้กรอบแนวคิดความเข้มแข็ง
ของประชาคมตำบล เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนกระบวนการ ฉะนั้น ในขั้นตอนต่อไปจะ
ต้องดำเนินการ คือ การสร้างความเข้มแข็งของประชาคมตำบล ตามกรอบแนวคิด 5 ประการ
ดังนี้

1. โครงสร้างเชิงระบบสาธารณะและช่องทางสื่อสาร
2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
3. ภาวะการนำและผู้นำชุมชน
4. การพึ่งตนเอง
5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน
6. ความรู้สึกของประชาชนเกี่ยวกับความเป็นชุมชนหรือความผูกพันระหว่างกัน
ของชุมชนและบรรทัดฐานของความร่วมมือกันในชุมชน

ซึ่งจะต้องทำการศึกษาและสนับสนุนการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อน
ประชาคมตำบลตะโหนดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตำบล

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบล เพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและ ขนบธรรมเนียมประเพณี ของชาวตะโหนดมีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติอย่างไร และเพื่อค้นหารูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และทำอย่างไรให้ชุมชนตะโหนดมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

5.1 ขอบเขตของการเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบล เพื่อใช้เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการ ได้ใช้กรอบแนวคิดเป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยยึดปัจจัยหลัก ดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางสื่อสาร
2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
3. ภาวะการนำและผู้นำชุมชน
4. การพึ่งตนเอง
5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน
6. ความรู้ลึกของประชาชนเกี่ยวกับความเป็นชุมชนหรือความผูกพันระหว่างกันของชุมชนและบรรทัดฐานของความร่วมมือกันในชุมชน

5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ เป็นการค้นหาคำตอบในประเด็นคำถามหลัก ดังนี้

1. วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนด มีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติอย่างไร
2. รูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่นเป็นอย่างไร และทำอย่างไรให้ชุมชนตะโหนดมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5.3 วิธีเก็บข้อมูล

- ข้อมูลที่เป็นตัวเลข ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ส่วนข้อมูล จปฐ. , กชช.2 ก. ทะเบียนราษฎร

- ข้อมูลที่เป็นบริบททางสังคม จะใช้วิธีจัดเวทีประชาคม และถอดบทเรียน โดย
ใช้เทคนิค AIC, FSC แผนผังเวเนซ และใช้วิธีสำรวจ สังเกต ควบคู่กันไป

5.4 การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. คณะผู้วิจัยมีการตรวจสอบข้อมูล โดย
 - จัดระบบข้อมูลที่เป็นตัวเลข
 - จัดระบบข้อมูลไม่เป็นตัวเลข
 - หาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล
 - ตีความให้ความหมาย
2. จัดเวทีสะท้อนข้อมูลชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์ ดังนี้
 - ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่อง บริบทของชุมชน
 - เป็นการตรวจสอบข้อมูลว่ามีความเห็นตรงกันหรือไม่ว่า ปัญหาและ
ความต้องการของคนในชุมชน คืออะไร (การตอบคำถามการวิจัย)
 - คนในชุมชนรู้จักกันมากขึ้น
 - รู้จักชุมชนของตนเองในแง่มุมต่าง ๆ มากขึ้น
 - เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการตามกรอบประชาคม

5.5 สรุปผลการศึกษา

5.5.1. กรอบความเป็นประชาคม เพื่อแสดงถึงความเข้มแข็งของประชาคม

ตำบลตะโหมค

1. ภาวะความเป็นผู้นำ

ชุมชนตำบลตะโหมคมีผู้นำที่เป็นธรรมชาติที่โดดเด่น โดยมีทั้งจุดเด่น

และจุดด้อย คือ

จุดแข็ง

1. เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ ทำงานเพื่อส่วนร่วม และมองเห็นปัญหาส่วนรวม
2. มีความรับผิดชอบในงานที่ปฏิบัติ มุ่งให้เกิดความสำเร็จ
3. เป็นผู้ที่มีการประพฤติหลายด้านเพราะเข้ารับการศึกษอบรม ศึกษา

ดูงานจากหน่วยงานต่าง ๆ อยู่เสมอ

จุดอ่อน

มีความมั่นใจในตนเองสูง บางครั้งไม่ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นและ

หยิ่งในศักดิ์ศรี

2. ช่องทางสื่อสารของคน หรือกลุ่มองค์กรในตำบล

ช่องทางการสื่อสารของคน หรือกลุ่มองค์กรในตำบลตะโหมค ส่วนมาก กลุ่มองค์กร กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเดียวกันจะสื่อสารต่อกันในวิถีชีวิตทั่วไป สถานาวัดตะโหมคจะเป็นศูนย์ข้อมูล แจ้งข่าวสารต่าง ๆ นอกจากนั้น ร้านค้าก็เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่คนตะโหมคใช้เป็นแหล่งพูดคุย

3. การสำนึกความเป็นพลเมือง

ในเรื่องของการสำนึกความเป็นพลเมืองของชุมชนตะโหมค อยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง ซึ่งออกมาในรูปของกิจกรรมดังต่อไปนี้

3.1 สถานาวัดตะโหมค

3.2 ชนบธรรมเนียมประเพณี

3.3 เอกลักษณ์ของภาษาและวรรณกรรมอื่น

4. การแก้ไขปัญหาท้องถิ่นร่วมกัน

ในการแก้ไขปัญหาท้องถิ่นร่วมกัน ชุมชนตะโหมค ได้มีการจัดตั้งสถานาวัดตะโหมค เพื่อเป็นเวทีในการแก้ไขปัญหาต่างๆ และเป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งของประชาชนที่ต้องทำงานเคียงคู่ไปกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคน องค์กร และสถาบัน

ในตำบลตะโหมค มีหน่วยงานของรัฐและสถาบันที่สำคัญหลายแห่งด้วยกัน ซึ่งสถาบันเหล่านี้มีทั้งการเกี่ยวเนื่องกันเฉพาะหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละสถาบัน ผสมผสานกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหรือแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยใช้สถานาวัดตะโหมค ซึ่งเป็นสถาบันที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นศูนย์กลางเชื่อมความสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ

6. ความรู้สึกของประชาชนในด้านที่เกี่ยวกับความเป็นชุมชน หรือความผูกพันระหว่างกันของชุมชนและบรรทัดฐานของความร่วมมือกันในชุมชน

ประชาชนตำบลตะโหมคจะมีความผูกพันของคนในชุมชนรวมกันได้

2 ประเด็น คือ

6.1 ความผูกพันในการประกอบอาชีพ

6.2 ความผูกพันในลักษณะเครือญาติ

5.5.2. การศึกษาวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนดกับ ความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติ

จากผลการศึกษาวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนด มีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติอย่างไร โดยใช้เทคนิคการระดมสมองแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (AIC) โดยให้ทุกคนมองภาพความสัมพันธ์ ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต และสามารถสรุปได้ว่า วิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนดมีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติของชาวตะโหนด คือ ระบบธรรมชาติ เป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพ เพื่อดำรงชีวิตของชาวตะโหนด มีความสัมพันธ์จนแยกไม่ออก จนได้กลายเป็นวิถีคิด วิถีพฤติกรรม และวิถีชีวิตของชาวตะโหนด

5.5.3. การศึกษารูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

การศึกษาได้แบ่งเวทีออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ป่าชุมชนเขาหัวช้าง, อำเภอถ้ำผา, อำเภอภักดี, น้ำตกถ้ำผา โดยให้แต่ละกลุ่มไปคิด ในเรื่องมาตรฐานที่ควรจะเป็น ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

1) กลุ่มป่าชุมชนเขาหัวช้าง ที่ตั้ง หมู่ที่ 9 ต.ตะโหนด มีเกณฑ์มาตรฐาน ดังนี้

1. ต้องมีความร่มรื่น มีต้นไม้สมบูรณ์ มีสัตว์ป่ามากมาย
2. มีแม่น้ำในลำคลองตลอดปี
3. ป่าชบอกลือ - บอกลา
4. มีการบริการดูแลนักท่องเที่ยว
5. ยานพาหนะเข้าถึง
6. ไม่มีขยะมูลฝอยทิ้งเรี่ยราด
7. น้ำบริโภคด้วยกระบอกไม้ไผ่
8. ไม่ส่งเสียงดังรบกวนธรรมชาติ
9. การดูแลแหล่งท่องเที่ยวด้วยความระมัดระวัง โดยเฉพาะจุดที่เปราะบาง
10. มีป้ายบอกชื่อจุดต่าง ๆ โดยเฉพาะจุดที่มีความเปราะบาง
11. มีสถานที่พักผ่อน 1 ที่
12. มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติ 3 สาย
13. การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
14. บริการให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และมีความปลอดภัยและมีความประทับใจ

15. มีชุดเสื้อผ้าและป้ายชื่อของคณะกรรมการ
16. ห้ามพกพาอาวุธเข้าในพื้นที่
17. หามนำสิ่งของในพื้นที่ออกมา
18. ห้ามอุปกรณ์เครื่องดื่ม, ยาเสพติด เช่น ขวดแก้วพลาสติก เข้าในพื้นที่

2. กลุ่มเจ้าพระ เจ้าฝ่าย เจ้าครกบด มีมาตรฐาน ดังนี้

ต้องทำให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเกิดความหวงแหนเจ้าพระ เจ้าฝ่าย เจ้าครกบด เพราะจะทำให้เกิดรายได้ในชุมชนและยังได้มีการศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ของชาวบ้านหัวช้าง และบรรพบุรุษ โดยห้ามทำลายระบบธรรมชาติในน้ำทุกชนิด และห้ามนำออกจากน้ำ

3. กลุ่มน้ำตกถานหม่อมซ้อย มีเกณฑ์มาตรฐาน ดังนี้

การเข้าถึง มีความปลอดภัย การรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม การกำจัดขยะมูลฝอย เศรษฐกิจ สังคม ผลประโยชน์ต่อชุมชน ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม การมีส่วนร่วมของชุมชน ศิลปวัฒนธรรม คุณค่าทางภูมิปัญญา คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าของการเรียนรู้และการศึกษา

5.5.4 ทำอย่างไรให้ชุมชนตระโหมคมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นงานต่อเนื่องที่จะต้องดำเนินการ

ในการที่จะให้ชุมชนตระโหมคมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นขั้นตอนต่อไปที่จะต้องดำเนินการ คือ การสร้างความเข้มแข็งของประชาคมตำบล ตามกรอบแนวคิด 5 ประการ ดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางสื่อสาร
2. กระบวนการเรียนรู้ชุมชน
3. ภาวะการนำและผู้นำชุมชน
4. การพึ่งตนเอง
5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน

5.6 อภิปรายผล

จากการที่คณะผู้วิจัย ได้ใช้กรอบแนวคิด ของความเป็นประชาคมตำบล เป็นแนวทางในการขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจะเห็นได้ว่า กรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถให้เป็นตัวขับเคลื่อนได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุษา เทียนทอง ที่ใช้กรอบดังกล่าว ศึกษาถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเป็นประชาคมตำบลขุนไทร ทั้งนี้เพราะกรอบแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เรียกว่า ประชาคม คือ จิตสำนึกของประชาคม, โครงสร้างองค์กรประชาคม และเครือข่ายประชาคม โดยประชาคมมีบทบาทหน้าที่ คือ การเป็นเวที, การร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ , การร่วมคิดตามผล และการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาและงานวิจัยดังกล่าว สามารถแก้ไขจุดอ่อนของโครงการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมของตำบลกรุงชิงได้ เพราะจุดอ่อนของกรุงชิง คือ ความขัดแย้งภายใน, ตำนักร่วม, การยอมรับกันเอง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดของการเป็นประชาคมเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งสามารถต่อยอดงานวิจัยของกรุงชิงได้ แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ยังเป็นจุดอ่อนอยู่ ซึ่งเหมือนกับของกรุงชิง คือ ความรู้ทางวิชาการและคำนิยามจากภายนอก ซึ่งถ้าประชาคมตำบลกะโหลกมีความเข้มแข็งก็จะสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้

ในเรื่องวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนดกับความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ระบบธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของชาวตะโหนด ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต คือการทำนํ้ามันยาง การเจาะยาง การเผายาง การคั่นนํ้ามันยางและทำได้สู่การทำไร่และการทำสวนยาง การปลูกไม้ดอกและไม้ประดับ การทำสวนผลไม้ ซึ่งสอดคล้องกับ สนิท สมัยการ ที่กล่าวว่า วิถีชีวิตโดยส่วนรวมของประชากรกลุ่มหนึ่งรวมเรียกว่า วัฒนธรรม และวัฒนธรรมเป็นระบบคุณค่าที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม เป็นแบบแผนกำหนดพฤติกรรมของคน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อความต่อเนื่องและความอยู่รอดของสังคมหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามในการที่ตะโหนดยังมีจุดอ่อนอยู่ คือ คำนิยามจากภายนอก ซึ่งถ้าไม่มีการควบคุมหรือป้องกัน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จะเป็นผลกระทบต่อทุนทางสังคมเดิมในด้านลบได้ เพราะวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของคนเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีการหยุดนิ่ง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการภายในสังคม หรืออาจเกิดขึ้นจากสังคมนั้น ต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อสื่อเปลี่ยนแปลงที่มาจาก

ภายนอก เช่น วิชาการ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือจากกระแสผลักดันทางเศรษฐกิจ การเมือง

5.7 ข้อเสนอแนะ

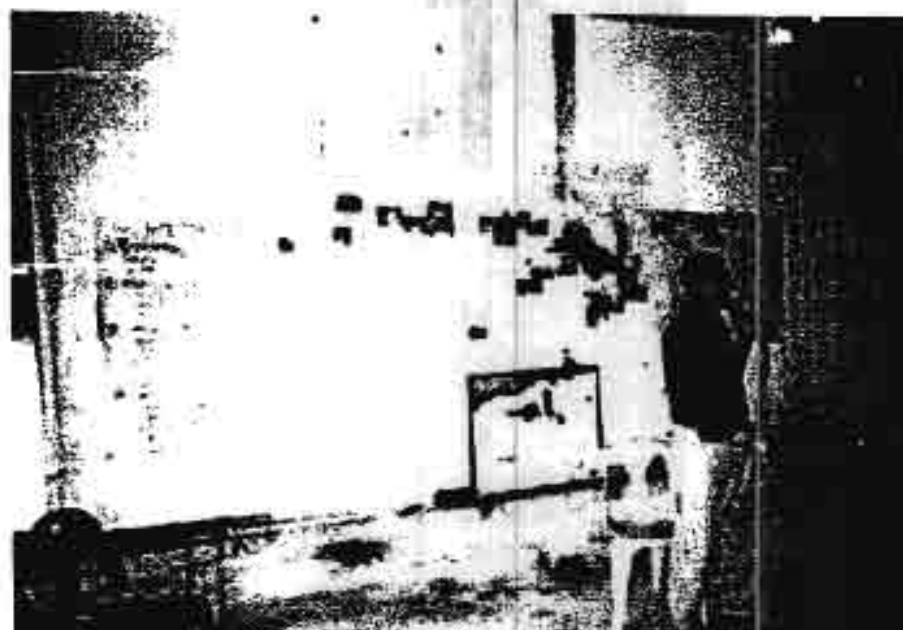
1. เพื่อเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนตะโหนดในการมีส่วนร่วมขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลตำบลตะโหนด, อบต.ตะโหนด ควรมีการระดมสมองร่วมกันจัดทำ แผนแม่บทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลตะโหนด
2. เนื่องจากกลุ่มองค์กร/ชุมชน ภายนอกตลอดจนสถานศึกษาเห็นความสำคัญของการดำรงชีพของชาวตะโหนดว่ามีความเป็นมาอย่างไร โดยเฉพาะกระบวนการการขับเคลื่อนของสถานวัดตะโหนด จึงทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งจนถึงปัจจุบัน จึงควรรวบรวมองค์ความรู้ (การถอดบทเรียนการทำงานของสถานวัดตะโหนด) ออกเผยแพร่เพื่อเป็นคู่มือใช้เป็นแนวทางปฏิบัติกับชุมชนของตนเองต่อไป
3. ควรมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานและบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลตะโหนด ที่วัดตะโหนด ด้วยวัดตะโหนดเป็นศูนย์รวมของชุมชนเป็นจุดศูนย์กลางทางการท่องเที่ยวและมีบุคคลที่พร้อมที่จะให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ
4. ควรมีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนประชาคมตำบลตะโหนด อย่างต่อเนื่องให้มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตำบล

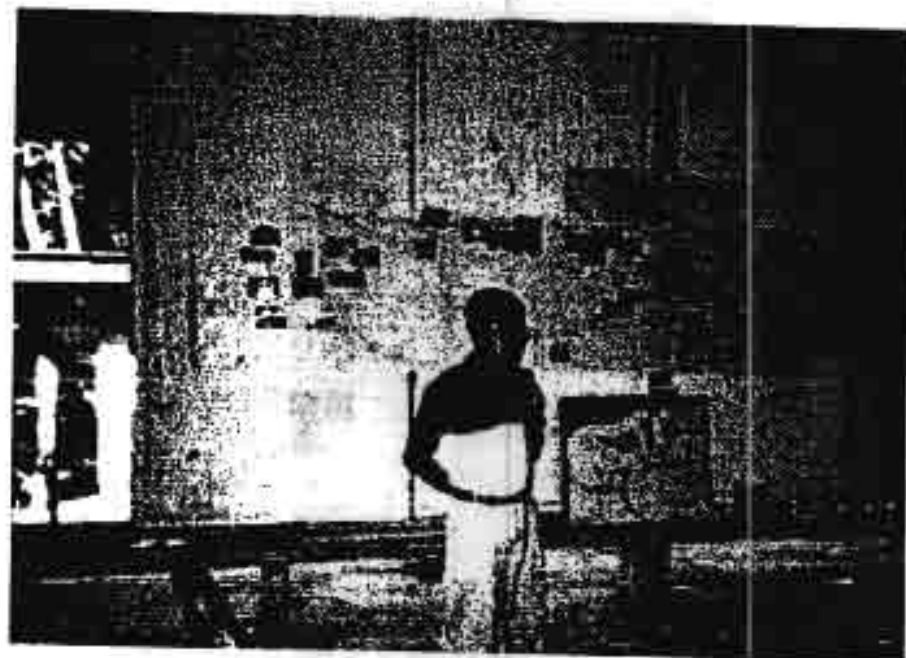
5.8 ปัญหาอุปสรรค

1. พื้นที่การท่องเที่ยวที่อยู่ในการควบคุมดูแลของหน่วยงานภาครัฐบางส่วน ซึ่งต้องปฏิบัติตามนโยบายของหน่วยงาน ทำให้ขาดการเชื่อมต่อของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ซึ่งมีไม่เป็นคนในพื้นที่
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังยึดรูปแบบการรับฟังคำสั่งจากเบื้องบนตามสายการบังคับบัญชา ทำให้เป็นอุปสรรคในการทำงานในแนวราบ ตามรูปแบบของประชาคม

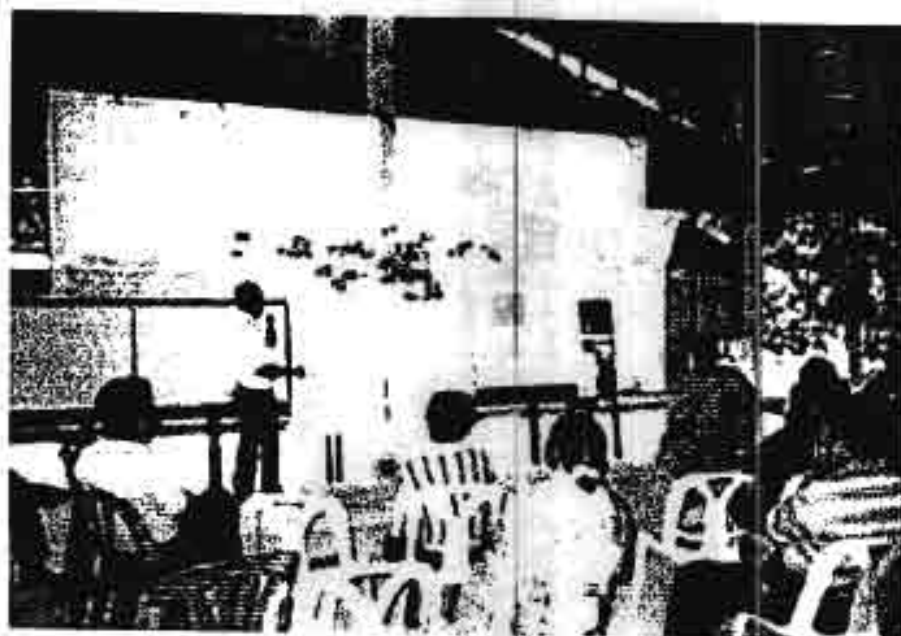

สรุปองค์ความรู้/กำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวร่วมกัน มีนายไพบุลย์ เกียรติสุขเกษม
รอง ผวจ.พัทลุง มาร่วม ท่านให้ข้อคิดว่า โครงการแบบนี้ต้องมี "เจ้าภาพ"
บังเอิญวันนี้ ตัวแทน ททท.ภาคใต้ เขต 2 ก็มาร่วมด้วย

บริเวณน้ำตกลานหม่อมจ้อย นอกจากใช้เป็นแหล่งพักผ่อนศึกษาธรรมชาติแล้ว
ยังมีอาคารอเนกประสงค์และที่พัก เหมาะแก่การใช้เป็นเวทีเสวนา แลกเปลี่ยน
เรียนรู้ สงบ เกือบ ธรรมชาติสวยงาม

ถ้าพระ เป็นอีกจุดหนึ่งที่ต้องบูรณะ ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา
อยู่ในความดูแลของกลุ่มพัฒนาเขาหลักไก่อ

เหนือน้ำตกท่าช้าง มีถ้ำ เหมาะแก่การพักผ่อน

ร่วมสรุปบทเรียนในการสำรวจระบบนิเวศทุกครั้ง

สภาพค่ายพักแรมของปทุมธานีเขาวัง
เหมาะสำหรับเป็นที่ศึกษาเรียนรู้ของผู้สนใจ

ทีมงานวิจัย ประกอบด้วย พระภิกษุ นักวิชาการ นักอนุรักษ์
กลุ่มผู้นุรักษ์ป่า ร่วมกันสำรวจระบบนิเวศ เพื่อหาพื้นที่ให้เป็นจริง

ต้นไม้ใหญ่ในเขตป่าชุมชนเขาหัวช้างมีอีกมากมาย
เหมาะสำหรับเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของคนรุ่นหลัง

บรรณานุกรม

- กมล สดประเสริฐ. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานสำนักงานโครงการ
พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2537.
- ประเวศ วะสี. ประชาคมตำบลยุทธศาสตร์เพื่อเสริมธุรกิจพอเพียง ศิลธรรม และสุขภาพ.
กรุงเทพ : สำนักพิมพ์มติชน, 2541.
- สุนันท์ธนา แสณประเสริฐ. วิถีชีวิตผู้ประกอบการค้าแผงลอย อาหารในเขตเทศบาลเมือง
ถพบุรี. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2540
- อัมพวัลย์ วิศรารานนท์. วิถีชีวิตของคนไทยรุ่นใหม่. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคม สถาบัน
พัฒนบริหารศาสตร์, 2541
- อุษา เทียนทอง และคณะ. รายงานการวิจัย ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นประชาคมตำบล
บางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. กรุงเทพ : มูลนิธิสถาบันชุมชน
ท้องถิ่นพัฒนา, 2541. อัดสำเนา
- องค์ความรู้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนกรุงชิง : โดยโครงการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมตำบลกรุงชิง, เอกสารอัดสำเนา

